

KAPRONCZAY KÁROLY*

A Korányi-család

AZ ELŐDÖK

Eredeti családi nevük KORNFIELD volt. A család története a 18. század utolsó évtizedétől ismert. FRIEDRICH J. (JOACHIM) KORNFIELD (-1826) izraelita vallású bécsi bankár a napóleoni háborúk idején a hadsereg hitelezője és felvásárlója volt és a hadseregnek adott hitelekéből és kölcsönökből szerzett vagyonát a Napóleon bukását követő inflációban elvesztette. Három fia, JÁNOS (Bécs, 1795-Szatmár, 1880), VIKTOR (1796-1870) és SEBALD (Sebaldus) (Prága, 1800-Nyíregyháza, 1885) orvosi pályát választott, mindhárman a bécsi egyetem orvosi karán seborvosi-szülésmesteri oklevelet szereztek és különböző időkben — az 1820-as évek közepén és végén — Magyarországon telepedtek le és fényes pályát futottak be. További testvéreikről nincs adat.

KORÁNYI (KORNFIELD) JÁNOS (Bécs, 1795-Szatmár, 1880) 1816-ban szerzett seborvosi-szülésmesteri oklevelet a bécsi orvosi karon, 1816-1824 között Bécsben és környékén gyakorló orvos, majd 1824-ben Szatmárnémetiben telepedett le, 1828-tól a szatmári püspök udvari orvosa, 1838-tól megyei főorvos, majd c. főorvos. 1828-ban római katolikus hitre tért át, felesége NARNAI TERÉZ, akitől három gyermeke született, egy fiú és két leány. Családi nevét 1848-ban változtatta Korányira. János (1829-1896) fia utáni unokájával, DR. KORÁNYI JÁNOS (1865-1935) budapesti ügyvéddel az ág férfi vonalon kihalt. AMÁLIA nevű lánya (férje NYIRI JÁNOS) után unokája volt NYIRI SÁNDOR (1854-1911) altábornagy, aki 1903. november 3.–1905. június 18. között a TISZA ISTVÁN vezette kormány *honvédelmi minisztere*, majd képviselő volt. 1910-től a magyar királyi testőrség parancsnoka lett.

KORÁNYI (KORNFIELD) VIKTOR MÓRICZ (Bécs, 1796–Máramarossziget, 1870) Friedrich Kornfeld másodszülött fia. 1818-ban szerzett seborvosi-szülésmesteri oklevelet Bécsben, 1829-ben települt Máramarosszigetre, ahol előbb városi sebész, majd 1839-től Máramaros vármegye főorvosa lett. 1827-ben még Bécsben feleségül vette RECHNITZ ROZÁLIÁT (1800-1880), akitől hét gyermeke született, közülük négy érte meg a felnőtt kort. 1833-ban az egri érsekségben római katolikus hitre tért, családja 1848-ban felvette a Korányi nevet, ő maga csak 1856-ban. Elsőszülött fia, Frigyes (1827-1903) joghallgató, majd az 1848/1849-es szabadságharcban előbb a *Bécsi Légió* hadnagya, de 1849 áprilisától honvéd főhadnagy. A világosi fegyverletétel után kényszersorozták az osztrák hadseregbe, a 42. *Wellington* gyalogezred tizedeseként szerelték le 1851-ben. Ezután befejezte jogi tanulmányait, törvényszéki bíróként ment nyugdíjba. Az ő fia volt KORÁNYI GYULA (1862-1910) ügyvéd, unokája KORÁNYI IMRE (1896-1985) *Kossuth-díjas* egyetemi tanár, jeles

* Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár, 1013 Budapest, Apród u. 1-3.

mérnök, ükunokája *Korányi László* (1942-) belgyógyász-kardiológus főorvos, a *balatonfüredi Állami Szívkórház* főigazgató-helyettese.

Korányi (Kornfeld) Sebald (Sebaldus) (Prága, 1800-Nyíregyháza, 1885) Friedrich J. Kornfeld harmadik fia. 1821-ben szerzett a bécsi orvosi karon seborvosi-szülésmesteri oklevelet. 1821-1824 között Bécsben folytatott orvosi gyakorlatot, majd Nagykállóban telepedett le. 1826-ban feleségül vette NYÍRI (KANDEL) ANNÁT (1810-1863), akitől kilenc gyermeke született. 1837-ben az egri érsekségben felvette a római katolikus vallást, 1848-ban egész családjával együtt Korányira változtatta eredeti családnévét. Kitűnő diagnosztika volt, fia, KORÁNYI FRIGYES leírta, hogy tőle tanulta a betegészlelés művészetét. Az 1860-1870-es években az „*Orvosi Hetilap*” több, a közegészségüggyel és betegleírással foglalkozó tanulmányát közölte. Ő alapította a Korányi család nagy jelentőségű ágát.

Gyermekei: FRIGYES (1827-1913), orvos, egyetemi tanár; ADOLF (1829-1903), ügyvéd; MIKLÓS (1832-1914), katonatiszt, jogász, Szabolcs vármegye főjegyzője; LILLA (1835-?), férje TOKAI NAGY LAJOS közjegyző; KORNÉLIA (1841-1918), férje SZESZTAY KÁROLY ügyvéd; MÁRIA (1842-?), férje BUDAY FERENC főjegyző; EMÍLIA (1839-1909), férje PILISSY LAJOS; EMMA (1840-1919), férje NYÍRI LAJOS.

BÁRÓ KORÁNYI FRIGYES (1827-1913)

Korányi Frigyes báró, Korányi Sebald legidősebb fia. Nagykállóban született 1827. december 10-én. Középiskoláit a *szatmárnémeti piaristáknál* végezte, 1844-től a *pesti orvosi karon* tanult, tagja volt az *egyetemi ifjúság radikális irodalmi társaságának*. Ez időben kedvelt tanítványa volt BALASSA JÁNOS sebészprofesszornak, s ez a szellemi kapcsolat egyike azon szálaknak, melyek később a magyar medicinát európai szintre emelő és a magyar orvostudományt új alapokra helyező pesti orvosi iskolához vonták. Az 1848-as ifjúsági mozgalmak egyik vezetője. 1848 tavaszán előbb nemzetőr, majd a Szabolcs vármegyei önkéntes zászlóalj gyógyszerárának parancsnoka, azután honvédorvosként a nyíregyházi katonakórház főhadnagya, később pedig mint a 104. honvédszászlóalj főorvosa vett részt a harcokban. A világosi fegyverletétel után csak nehezen kerülte el a fogságot. 1849 ősztől folytatta tanulmányait a pesti orvosi karon, de amikor Balassa Jánost letartóztatták, ő vezette az érdekében a pesti rendőrfőnöknél járt küldöttséget. 1852-ben avatták orvosdoktorrá, majd két évre Bécsbe került műtőnövendéknek SCHUH professzor mellé. Itt szerezte meg sebészi és szülésmesteri képesítését.

1852-ben egyik rokonának, KANDEL PÁLnak, azt írta — miután egyszer látta FERENC JÓZSEFet — hogy „*a császár jóképű gyerek*”. Ezt a rendőrségi levélcenzúra „*jóltáplált gyerekek*” fordította. Ezzel az ürüggyel, felségsértés címen — valójában forradalmi múltja miatt — kitiltották Bécsből és Pestről, és Nagykállóba száműzték. Nagykállóban gyakorló orvosként tevékenykedett, apja praxisát segítette. 1859-ben megalapította a helyi kórházat. Nem elégedett meg a tapasztalatok egyszerű gyűjtésével, hanem a jövő nagy orvosának tervszerűségével és kritikájával rendszerezte észleléseit. Nem szakadtak meg kapcsolatai pesti és bécsi barátaival, sűrű levelezéssel tartotta szellemi kapcsolatát velük, sőt 1857-1858-ban MARKUSOVSKY LAJOSSAL, HIRSCHLER IGNÁCCAL és a debreceni TÖRÖK JÓZSEF gyógyszerésszel kétszer is európai tudományos körutat tett. Prága, Berlin, Párizs, London és még több nagyváros jelentette utazásuk főbb állomásait. Felkeresték Európa legnevezetesebb egyetemeit, orvosi intézményeit. Az útról „*Úti levelek*” címen beszámolt az „*Orvosi Hetilap*” 1857-1858. évi számaiban. Alapvetésnek számító tanulmányokat írt a hazai orvostudomány reformjának szükségességéről, lehetőségeiről. Szakmai vonatkozásban két kérdés foglalkoztatta: a malária okozta lépmegnagyobbodás és a gyermekhalandóság. 1860-61-ben ő írta meg az „*Orvosi Hetilap*”-ban az első, a gyermekhalandóság okait feltáró tanulmányt.

A bachi abszolutizmus válsága idején, 1861. január 30-án Szabolcs vármegye főorvosává választották meg. A szaksajtóban a közegészségügy újjászervezéséért harcolt, a politikai sajtóban

a népszaporulat aggasztó helyzetére hívta fel a figyelmet. Kötelezővé tette vármegyéjében a himlő elleni védőoltást, kidolgozta a megye szülésznői ellátásának tervét. Munkáját rövid időre félbeszakította a *schmerlingi provizórium*. 1861. november 4-én a teljes megyei tisztkarral ő is lemondott. Két év múlva lett csak a megyei ínségkórház, majd az egyesületi kórház főorvosa. Végre 1864-ben amnesztiát kapott és visszatérhetett Pestre. Ekkor megszerezte idegkórtanból a magántanári képesítést, s a következő évben, 1865-ben már a *Rókus Kórház* idegosztályának vezetője lett.

A következő esztendő ismét jelentős változást hozott az életében. Kinevezték a belgyógyászat egyetemi tanárának a *II. sz. klinikára*. A hajdani Újvilág (ma Semmelweis) utcában, összesen két kórteremben, két ápolónővel és egy tanársegéd segítségével kezdte meg egyetemi működését. 1878-ban indult meg a klinika felépítése, amelynek jó megtervezése érdekében Korányi Frigyes és építész társa külföldi tanulmányutat tett. 1880-ra fel is épült az Üllői úton a modern felszerelésű, immár 80 ágyas klinika. A klinikán mellette nőtt fel a modern magyar belgyógyászat egyik legjelentősebb alkotóegyüttese, a *Korányi-iskola*. Olyan nevek fémjelezték, mint KÉTHLY KÁROLYÉ, ELISCHER GYULÁÉ, BÓKAY ÁRPÁDÉ, VIKTOR BABESÉ (bakteriológus, aki 1887-től budapesti egyetemi tanár, a román orvostudomány egyik legnagyobb alakja), UDRÁNSZKY LÁSZLÓÉ, ISSAY ARTÚRÉ, később BUDAY KÁLMÁNÉ stb. Korányi Frigyes kitűnő előadói és stílusérzéke, nagy szervezői és tudományos ereje tette iskoláját európai hírűvé. 1884-ben *tolcsvai előnévvel* — ADOLF fivérével együtt — nemességet kapott, majd 1908-ban bárói rangra emelték. 1886-1887-ben az egyetem *rektora*, 1891-ben a *főrendiház örökös tagjává* nevezték ki. Részt vett az egészségügyi reformintézkedések — az 1874. évi egyetemi orvoscépzési reform, az 1876. évi közegészségügyi törvény — előkészítésében, kidolgozásában. Elképzelése szerint épültek fel az egyetemi klinikai telepek. Bevezette a laboratóriumi kutatást, a biokémiai, a bakteriológiai és később a röntgenológiai vizsgálatokat. Rektorként bevezette a klinikai gyakornoki rendszert, a belgyógyászati szakvizsgánál feltételként szabta meg nemcsak a klinikai, hanem az ideggyógyászati és kórbonctani gyakorlatot. Önálló tudományos eredményei főleg a mellkasi betegségekkel kapcsolatosak, az elsők között foglalkozott a *relatív szívbillentyű zavarokkal*. Kiemelkedő belgyógyászati tankönyveket szerkesztett, a betegségeknek gyakran kereste azok társadalmi hátterét. Kezdeményezésére indult meg a *tuberkulózis elleni küzdelem* hazánkban. Az aktív megelőző és tényleges gyógyító munka mellett szervezte a szanatóriumi rendszert, a tüdővizsgáló rendelői hálózatot. Nevéhez fűződik az 1905-ben megnyílt *Erzsébet Királyné Tüdőszanatórium* megterveztetése, felépíttetése, és a költségeknek közadakozásból való összegyűjtése. Ugyancsak szorgalmazta a hazai gyógyfürdők fejlesztését és hasznosítását. Kb. 150 tudományos cikk és könyv szerzője.

Orvosi és egészségügyi szervező tevékenysége Korányi Frigyesnek már életében biztosította a legmagasabb szakmai és közéleti elismerést. 1884-ben, amikor a *Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjának* választotta, már életművét, a magyar tudományos belgyógyászat megteremtését is értékelte. Szakmai vonatkozásban is a legmagasabb tisztségeket töltötte be: volt egyetemi rektor és orvoskari dékán. A *Budapesti Orvosegyesület*, az *Országos Közegészségügyi Tanács*, az *Igazságügyi Orvosi Tanács* elnöke, számos hazai tudományos társaság tiszteletbeli tagja. 1913. május 19-én hunyt el Pesten.

Korányi Frigyes 1860-ban kötött házasságot BÓNIS MALVINnal (1841-1924). A házasságból hat gyermek született, de felnőtt kort négy ért meg. MALVIN (1862-1942), férje báró DÁNIEL GÁBOR; SÁNDOR (1866-1944), orvos, egyetemi tanár; ANNA (1864-1935), férje SOÓS ELEMÉR; FRIGYES (1869-1935), gazdaságpolitikus, pénzügyminiszter. Ez utóbbi 1919. szeptember 12.-1920. december 16., 1924. március 24.-november 15., majd 1931. december 16.-1932. október 1. között pénzügyminiszter, 1923-1924-ben, majd 1927-1928-ban párizsi követ, 1932-től főrendházi tag. A magyar pénzpólitika kiemelkedő egyénisége. Szépirodalommal is foglalkozott. Három gyermeke

volt. ISTVÁN fia (1906-?) mérnök, az 1930-as években családjával együtt az Amerikai Egyesült Államokba távozott. A II. világháború alatt az amerikai hadsereg őrnagya volt.

KORÁNYI SÁNDOR (1866-1944)

Korányi Sándor, Korányi Frigyesnek Bónis Malvinnal kötött házasságából ötödik gyermekként született meg 1866. június 18-án, a hazai belgyógyászat legnagyobb alakja. Korányi Sándor iskoláit, egyetemi tanulmányait mindvégig Pesten végezte, 1888-ban — miután már három évvel korábban figyelemre méltó tanulmányokat publikált — Budapesten avatták orvosdoktorrá. A következő évben külföldi tanulmányútra ment, azzal a céllal, hogy az apja által teremtett hagyományokat ötvözze a külföld új és érdekes törekvéseivel. A modern belklinika tudományos alapjait — az élettant, a kémiát, a biokémiát és a biofizikát — tanulmányozta a legnevesebb európai intézetekben. Visszatérte után nagy elméleti tudással és tapasztalati anyaggal látott hozzá a klinikai munkához, amelybe bevezette az állatkísérleteket, az experimentálást, kifejlesztette a kémiai módszereket, alapvetésként alkalmazta a laboratóriumi vizsgálatokat. Előbb apja klinikáján (1889-1907) működött, 1893-tól az ideggyógyászat magántanára, 1900-ban rendkívüli egyetemi tanár. Közben 1891-1892-ben az *Állatorvosi Főiskolán* az élettan előadója, 1895-től a *Szent István Kórház* belgyógyászati osztályának főorvosa. 1907-től a belgyógyászati diagnosztika, 1908-tól pedig a *III. sz. Belklinika* (1936-ig) igazgatója, a belgyógyászat ny. rendes tanára. 1927-től a budapesti orvosi kar képviselője *felsőházi tag*. A lyoni, a boroszlói, a szegedi és a pécsi egyetem *díszdoktora*, az *Academia Leopoldina* tiszteletbeli tagja, a *Magyar Tudományos Akadémia* tagja (1935).

A III. sz. Belgyógyászati Klinikán virágzott fel és terebélyesedett ki a Korányi-iskola, amelynek már Korányi Sándor volt a vezetője. Megindították a vesebetegségek funkcionális diagnosztikájának, patológiájának és terápiájának új korszakát, s ezzel világviszonylatban is kimagasló teljesítményeket értek el. Az állatkísérletekre alapozott módszer, az élettani és kórtani alapok kialakítása, a fizika és kémia módszereinek felhasználása együtt járt a Korányi-iskola másik jellegzetességével: a beteg emberrel való alapos és humánus bánásmóddal. Korányi Sándor a modern *veseélettan és vesekórtan* nemzetközileg elismert megalapozója, a *veseelégtelenség* fogalmának meghatározója. Elsőnek vezette be a veseelégtelenség megállapítására alkalmas vizsgáló módszert, a vér és a vizelet fagyáspontcsökkenésének mérését. Kutatásaival tisztázta a vizenyő keletkezésének mechanizmusát. Élettani kutatásai is jelentősek: tisztázta a *magassági betegségben* az oxigén részleges koncentrációjának csökkenése okozta vörös vérszaporulatot, megállapította, hogy a *leukémia* gyógyítására a benzolos készítmények alkalmas szerek, de foglalkozott *gerontológiával* is. Igen fontos vizsgálatokat végzett a *tuberkulózissal* kapcsolatban, a szigorú kauzalitás híve volt. Jelentős tudomány szemléleti és orvosfilozófiai munkásságot is kifejtett. Szociális felfogására jellemző, hogy a tuberkulózist a rossz szociális körülményekkel kapcsolatos népbetegségnek nevezte. Igen jelentős iskolát nevelt ki, a következő évtizedekben az összes belgyógyászati egyetemi tanár és vezető belorvosi tisztségre jelölt a tanítványai köréből került ki. Jelentős és széles szakirodalmi munkásságot fejtett ki.

Apjához hasonlóan őt is a legmagasabb elismerésben részesítették, több hazai és külföldi társaság tagja, társaságok elnöke volt. 1936-ban mégis miniszteri rendelettel kényszerítették nyugdíjba. Évtizedes súlyos betegeskedés után, 1944. április 12-én hunyt el Budapesten. Bölcsessége és szelleme jelentette emberi oldalról teremtő erejét. Saját szavaival: „... *Mint tanár célt értem tanítványaimban, fölöslegessé tettem magam!*”

KUBINYI MARGITTAL kötött házasságából négy gyereke született: ERZSÉBET (férje KAMMERER ISTVÁN LÁSZLÓ mérnök, 1945 után az USA-ban élt), SÁNDOR (1899-1931: orvos, de betegsége miatt nem fejezte be tanulmányait), JÁNOS (1901-1977) jogász, 1945 után nemzetgyűlési

képviselő, 1947-ben Brazíliába távozott, Zürichben halt meg. Családjából Korányi Sándornak csak három leányunokája született.

KORÁNYI IMRE (1831-1909)

Korányi Imre Korányi Sebald harmadik fia, aki rokon pályát választott és gyógyszerész lett. Tanulmányait az *egri érseki gimnáziumban* végezte, de az 1848/1849-es szabadságharc idején hazafias lelkesedésből több társával megszökött az iskolából és szülei tudta nélkül jelentkezett a szabolcsi honvédszászlóaljba. Több ütközetben is részt vett, zászlóalját 1849 júliusában Tokajnál szétverték. A világosi fegyverletétel után folytatta Egerben tanulmányait, majd gyógyszerészi tanulmányokat Egerben és Debrecenben folytatott, végül a pesti orvosi karon végezte el a kétéves gyógyszerészi tanfolyamot. 1865-1866-ban Hajdúböszörményben, a következő évben Debrecenben volt gyógyszerész. 1868-tól Nyíregyházán *gyógyszertártulajdonos*. Mint köztisztviselő álló férfit a város *képviselőtestületébe* is beválasztották, a *katolikus iskolaszék elnöke* is lett. 1865-ben kötött házasságot a budai születésű SEIDL IRÉNNEL, akitől négy gyermeke — LAJOS (1866-1929) gyógyszerész; ENDRE (1868-1945) ügyvéd; ANNA (1869-?), férje DR. KOVÁCH ELEK; MARGIT (1870-?), férje MAURER LÁSZLÓ — született.

KORÁNYI ANDRÁS (1903-1995)

Korányi András orvos. Korányi Endre és SZOPKÓ OLGA házasságából született Nyíregyházán. 1921-ben beiratkozott a *budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem* orvosi karára, ahol 1927-ben orvosi oklevelet szerzett. 1923-tól — medikusként — a Korányi-klinika díjtalan demonstrátora, végzése után tanársegéd, majd adjunktus a III. sz. Belklinikán. Részt vett az *első hazai inzulinkezelés* kísérletében. Több jelentős európai tanulmányúton volt, a Korányi-iskola legtehetségesebb tagjai közé tartozott. 1942-től katoniorvosi szolgálatot teljesített, szovjet fogságba esett, ahonnan csak 1947-ben térhetett haza. Politikai magatartása miatt eltávolították a klinikáról, előbb a *Margit*-, 1952-től a *Szent János Kórház* belgyógyász-főorvosa, 1938-ban egyetemi magántanár, 1952-ben kandidátus, majd az orvostudomány doktora. Kiváló diagnoszta. Több tudományos közlemény és könyv szerzője. Halála előtt adta ki az *Emléktöredékek* című visszaemlékezést, amely a Korányi-család és a Korányi-iskola legjobb elemző írása.

IRODALOM — FORRÁSOK

- Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár, Korányi-család*. Adattár, 303. sz. 56 l.; Korányi Imre családtörténeti összeállítása, 6 l. + 2 l. családfa
A nagykállói rk. plébánia Katolikus anyakönyvek. I. köt.
Korányi András: Emléktöredékek. Bp. 1995. 569. p.
Hetényi Géza: Korányi Sándorról. (Megemlékezés) MTA. Orv. Tud. Oszt. Közl. 1950. 1. sz.
Korányi Frigyes: Visszaemlékezés családomról, pályámról. „Orvosképzés”. 1928. 3. sz. különszám. 1-158. pp.